

К. РОСТАНСЬКІ¹, В.К. ТОХТАР², М.В. ШЕВЕРА³

1. Сілезький університет

40-032 Польща, Катовіце, вул. Ягелонська, 28

2. Донецький ботанічний сад НАН України

340059 Донецьк, пр. Ілліча, 110

3. Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України

252601 Київ, МСП-1, вул. Терещенківська, 2

НОВІ ДЛЯ ФЛОРИ УКРАЇНИ ВИДИ РОДУ *OENOTHERA* L. (ONAGRACEAE L.)

Oenothera, *Onagraceae*, синантропна флора, Україна

Останнім часом в Україні спостерігається занесення нових та подальше поширення в інші регіони вже відомих адвентивних видів роду *Oenothera* L. (Onagraceae) — наприклад, нові для Закарпаття *Oe. hoelscheri* Renner ex Rostański, *Oe. glazioviana* Micheli, *Oe. pycnocarpa* Atk. et Bartl., для Причорномор'я — *Oe. erythrosepala* Borb., для Придніпров'я — *Oe. wienii* Renner ex Rostański, для Південного Сходу України — *Oe. rubricaulis* Kleb., *Oe. hoelscheri*, *Oe. erythrosepala* та ін. Активно проходять і формотворчі процеси в роді, внаслідок яких виникають стійкі гібриди тих самих видів, які трапляються в інших регіонах Європи і виступають поряд з видами батьківських форм.

© К. Ростанські, В.К. Тохтар, М.В. Шевера, 1997

Автори повідомлення, досліджуючи синантропну флору Донбасу та Закарпаття у липні 1995 р. під час польсько-української експедиції, виявили нові для флори України види з роду *Oenothera* (рисунки 1, 2), які, до речі, є новими і для Східної Європи: *Oe. wienii* Renner ex Rostański та *Oe. ruscocarpa* Atk. et Bartl.; їх розселення зі заходу на схід Європи є особливо активним після Другої світової війни.

Перший, *Oe. wienii*, належить до subgen. *Oenothera* sect. *Oenothera* ser. *Devriesia* Rostański. Цей вид, як і близький з ним гібрид *Oe. hoelscheri* походить від схрещування *Oe. rubricaulis* x *Oe. salicifolia* Desf. ex G. Don. *Oe. wienii* характеризується *tingens*—*undans* комплексами Реннера, а *Oe. hoelscheri* — *gubens*—*undans* [8] (комплекс *gubens* може походити також і від *Oe. biennis* L., який має жіночий комплекс — завжди вказується генетиками, як перший! — *albicans*, а чоловічий, такий самий як і *Oe. rubricaulis*, — *gubens*). *Oe. wienii*, подібно до *Oe. salicifolia*, «чоловічий» компонент — *laxans*—*undans*, репрезентують риси ряду *Devriesia*, тимчасом як *Oe. hoelscheri* — типової серії *Oenothera*. Обидва гібриди трапляються у змішаних популяціях разом з батьківськими формами. Ареал виду не сформований; до цього часу був відомий лише з окремих локалітетів у Австрії, Польщі, Чехії [4, 9, 13, 15]. Зараз відомий і з України. Вперше відмічений на Донбасі — Донецька обл., ст. Ясинувата, 16.07.1995, К. Ростанські, В. Тохтар, М. Шевера (KTU, DNZ). Декілька рослин знайдені приблизно у 500 м від станції Ясинувата-пасажирська (у напрямку до м. Донецька), на схилі залізничного насипу (рис. 3, а). Супутниками виду були, окрім *Oe. biennis*, *Oe. rubricaulis*, *Oe. salicifolia* L. і *Oe. hoelscheri*, також *Artemisia vulgaris* L., *A. scoparia* Waldst. et Kit., *Cichorium intybus* L., *Poa compressa* L., *Tanacetum vulgare* L., *Tragopogon dasyrhychnus* Artemcz. тощо.

Пізніше вид був знайдений і на Придніпров'ї — м. Київ (р-н Китаєво, біля переїзду на розі пр. Науки і вул. Китаївської), 20.06.1996, К. Ростанські, М. Шевера (KW). Разом з *Oe. salicifolia*, *Oe. hoelscheri* тут зростали також *Artemisia absinthium* L., *Cichorium intybus*, *Arctium minus* (Hill.) Bernh., *Plantago major* L., *Trifolium repens* L., *T. hybridum* L., *Tussilago farfara* L., *Taraxacum officinale* Wigg. та інші види.

Цікаво відмітити, що на Донбасі батьківські форми цього виду не зростали поряд з *Oe. wienii*, а на Придніпров'ї відмічене їх спільне зростання.

Другий вид, *Oe. ruscocarpa* (= *Oe. chicaginis* De Vries ex Renner, non *Oe. chicaginis* Renner & Cleland), належить до subgen. *Oenothera* sect. *Oenothera* ser. *Oenothera*. Вид має північно-американське походження, як занесена рослина також відомий в Європі — Німеччині, Польщі, Словачії, Франції, Чехії [1—5, 10—12, 14, 16]. Зараз відомий і з України. Відмічений в Закарпатті — м. Ужгород, 16.07.1995, К. Ростанські, М. Шевера (KTU, KW). Кілька рослин зростали у місті, між берегом р. Уж та залізничною колією (майже напроти станції дитячої залізниці «Парк ім. М. Горького») (рис. 3, б). Супутниками виду були *Artemisia vulgaris*, *Galium mollugo* L., *Conium*

Рис. 1. Суцвіття (а) та вегетативні органи (б) *Oenothera wienii* Renner ex Rostański (за К. Ростанським [9])

Fig. 1. Inflorescences (a) and vegetative organs (b) of the *Oenothera wienii* Renner ex Rostański (by K. Rostański [9])

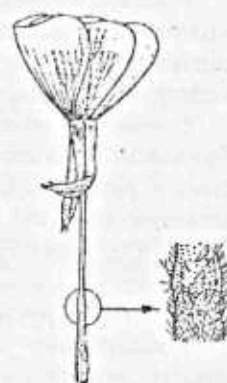

Рис. 2. Квітка *Oe. ruscocarpa* Atk. et Bartl.

Fig. 2. Flower of the *Oe. ruscocarpa* Atk. et Bartl.

maculatum L., *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Helianthus tuberosus* L., *Phalacrologa annuum* (L.) Dumort. та інші види.

Обидва види зростають на піщаних ґрунтах, у рудералізованих угрупованнях і антропогенно перетворених екоценозах (на залізницях).

Популяції нечисленні, по кілька особин, що свідчить про відносно недавнє їх занесення в Україну, ймовірно у останні кілька років. Інвазія проходила антропохорним шляхом.

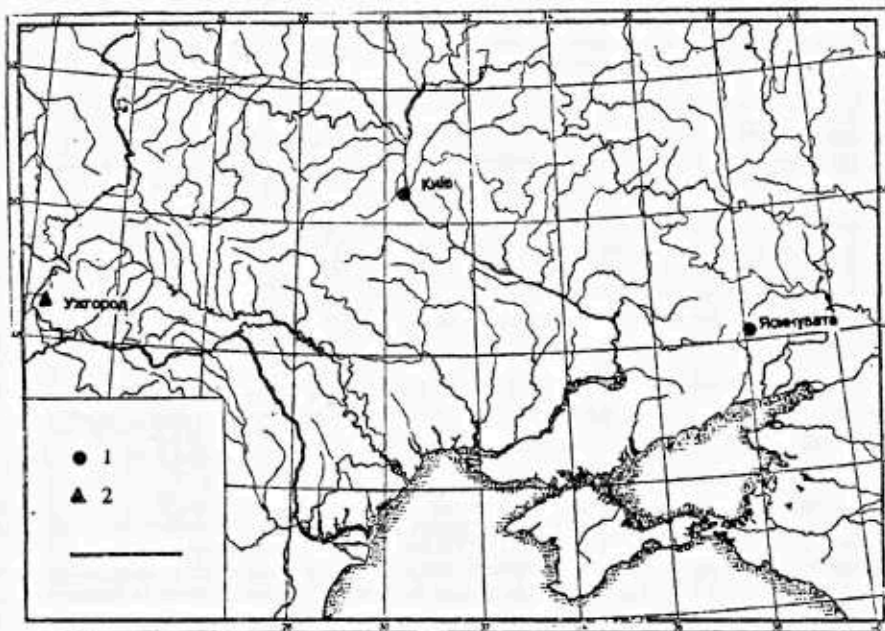

Рис. 3. Поширення видів роду *Oenothera* L. на території України. Умовні позначення місцезнаходжень: 1 — *Oe. wienii*, 2 — *Oe. pycnocarpa*

Fig. 3. Distribution of the species of genus *Oenothera* L. in the territory of the Ukraine. Symbols indicate of species locations: 1 — of *Oe. wienii*, 2 — of *Oe. pycnocarpa*

Нижче подаємо опис *Oe. wienii* і *Oe. pycnocarpa* із зазначенням їх найхарактерніших ознак, складений на основі вивчення рослин у природі, гербарію КТУ та літературних даних.

Oenothera wienii Renner ex Rostański

Рослина дворічна, стебло пряmostояче 100 см заввишки, з червоними смугами і крапками (у молодому віці). Листки ланцетні. Розміри квітки: гіпантій 21—25 мм, чашечка зелена, кінчики чашолистків 2—4 мм довжини, пелюстки 12—18 мм заввишки і такої ж ширини, приймочка 4—6 мм довжини, пиляки 6—9 мм (рис. 1).

Oenothera wienii відрізняється від *Oe. salicifolia* завжди зеленими квітковими бруньками (на що вказував О. Реннер [6, 7]), коротшим гіпантієм, густим плодоносом, в різній мірі заглибленими зубцями коробочки, інколи навіть обрізаними (!), меншою висотою рослини. На відміну від *Oe. hoelscheri*, який формує свій власний ареал, *Oe. wienii* траплявся до цього часу лише разом з батьківськими видами.

Oenothera pycnocarpa Atk. et Bartl. (= *Oe. chicaginensis* De Vries ex Renner)

Рослина дво- або, часто, однорічна, стебло пряmostояче до 200 см заввишки, просте, інколи у верхній частині або від основи темно-зелене, з червоними плямами. Листки ланцетні. Розміри квітки: гіпантій 22—28 мм; чашечка зелена, кінчики чашечки 2—3(4) мм; віночок ввімчастий (20) 25—30 мм довжини, пелюстки обернено-яйцевидні (9) 10—17(21) мм довжини, найчастіше такої ж ширини. Тичинки довші або такі ж як пелюстки, тичинкові нитки 6,5—15,0 мм, пиляки 4—8 мм (рис. 2).

Oenothera pycnocarpa має червоні стебла з численними крапками, подібно як у *Oe. rubricaulis*, від якого, однак, відрізняється більшою висотою, ланцетними листками і звичайно зеленою віссю молодого квітостану (зі слабо рожевими смужками від основи

верхніх прилистків), нижні коробочки не мають домішок залозистих волосків, які з'являються вперше під кінець розвитку, тимчасом як у *Oe. rubricaulis* всі залозки коробочки відстаючі.

У знайдених в Ужгороді місцезростаннях, а також за даними гербарію *UU* відмічено також кілька екземплярів, що, на нашу думку, є гібридами *Oe. pycnocarpa* з *Oe. biennis* або *Oe. hoelscheri*, які виступають поряд. Для підтвердження цього потрібні подальші детальні дослідження більшої кількості зразків.

Гербарні зразки *Oe. wienii* та *Oe. pycnocarpa* зберігаються в гербарії Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (*KW*), Донецького ботанічного саду НАН України (*DNZ*) та Сілезького університету (*KTU*).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Gutte P., Rostański K. // Ber Arbeitsgem Sachs. Bot. Ser. Nov. Dresden. — 1971. — 9. — P. 63-88.
2. Jehlik V., Rostański K. // Folia Geobot. et Phytotax. — 1979. — 14. — P. 377-429.
3. Jehlik V. // Flora Slovenska. — Bratislava: Veda, 1988. — IV/4. — S. 412-430.
4. Jehlik V., Rostański K. // Ibid. — 1995. — 30. — P. 435-444.
5. Kappus A. // Mitt. Bad. Landesver. Naturkunde u. Naturschutz, Ser. Nov. Freib. im Breisgau. — 1960. — 7. — P. 487-491.
6. Renner O. // Ber. deutsch. bot. Ges. — 1942. — 60. — P. 448-466.
7. Renner O. // Planta. — 1956. — 47. — P. 219-254.
8. Rostański K. // Fragmen. flor. geobot. — 1968. — XIV (2). — P. 189-195.
9. Rostański K. // Ibid. — 1977. — XXIII (3-4). — P. 285-292.
10. Rostański K. // Thaiszia. — 1995. — 5. — P. 21-25.
11. Rostański K., Deschatres R., Dutartre G. et al. // Acta Bot. Gallica. — 1994. — 141 (6/7). — P. 747-759.
12. Rostański K., Forster W. // Phytion (Horn). — 1982. — 22. — P. 87-113.
13. Rostański R., Fijałkowski D. // Annales Univer. Mariae Curie-Skłodowska. — 1991. — XLVI, 5. — S. 45-60.
14. Rostański K., Schnedler W. // Oberh. Naturwis. Zeitsch. — 1991. — 53. — P. 43-117.
15. Rostański K., Szczepka M.Z., Grzegorzek P. // Acta Biologica Silesiaca. — 1986. — 4 (21). — S. 69-85.
16. Scholz H. // Wiss. Zeitschr. Pad. Hochschule Potsdam, Ser. Math.-Natur. — 1956. — 2. — P. 205-209.

Рекомендує до друку
В.В. Протопопова

Надійшла 17.05.96

K. Rostanski, V.K. Tokhtar, M.V. Shevera

НОВЫЕ ДЛЯ ФЛОРЫ УКРАИНЫ ВИДЫ РОДА *OENOTHERA* L. (ONAGRACEAE L.)

Силезский университет, г. Катовице, Польша
Донецкий ботанический сад НАН Украины
Институт ботаники им. Н.Г. Холодного НАН Украины, г. Киев

Сообщается о находке новых для флоры Украины видов рода *Oenothera* L. (Onagraceae L.) — *Oe. wienii* Renner ex Rostański на Донбасе (юго-восток Украины, Донецкая обл., ст. Ясиновата) и в Приднепровье (Киев, р-н Китаево), а также *Oe. pycnocarpa* Atk. et Bartl. в Закарпатье (Закарпатская обл., г. Ужгород). Приведены их отличительные морфологические признаки и карты распространения.

K. Rostanski, V.K. Tokhtar, M.V. Shevera

NEW FOR UKRAINE SPECIES OF THE GENUS *OENOTHERA* L. (ONAGRACEAE L.)

Silesian University, Katowice, Poland
Donetsk Botanical Garden, National Academy of Sciences of Ukraine
M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

Oenothera wienii Renner ex Rostański, from Donbas (South-East of Ukraine, Donetsk reg., st. Jasinovata) and Pridneprovje (Kyiv, Kitajev) and *Oe. pycnocarpa* Atk. et Bartl., from Transcarpathia (Transcarpathian reg., Uzhgorod), new for Ukraine species of the genus *Oenothera* L. (Onagraceae) are reported. Their distinctive morphological characters and map of distribution are presented.